

**Aspecte ale cercetării
sistemului defensiv roman
din sud-estul Transilvaniei.
Castrul roman
de la Boroşneu Mare
și garnizoana lui**

(Rezumat)

Lucrarea reia problema limesului roman din sud-estul Transilvaniei, prezentând castrul roman de la Boroşneu Mare, mai puțin cercetat. Săpăturile mai mari de aici, efectuate în 1973–74, nu s-au publicat. Castrul s-a ridicat probabil pe timpul împăratului Hadrianus, dar nu se exclude existența unei faze premergătoare (construcții din pământ și lemn), din timpul lui Traianus. A fost părăsit probabil pe timpul lui Gallienus. Se cunoaște de aici prezența următoarelor unități militare: *ala I Asturum*, *ala I Flavia Gaetulorum*, *ala I Claudia Gallorum Capitoniana* și probabil *Cohors III Gallorum*.

*

Articolul de față își propune reluarea cercetării sistemului defensiv roman din sud-estul Transilvaniei, cercetări ce au stagnat mai mult de două decenii. Conform acestui scop își propune prezentarea castrului auxiliar de la Boroşneu Mare. Deși în castrul respectiv nu au fost efectuate săpături arheologice recente, totuși alegerea acestui castru drept obiect de examinare al acestei lucrări pare legitimă datorită nepublicării rezultatelor săpăturilor efectuate în acest castru. În lipsa unor date noi, furnizate de recente săpături efectuate în acest castru, ne propunem doar prezentarea rezultatelor precedentelor cercetări efectuate aici, rezolvarea problemelor ce s-au ivit cu prilejul studierii castrului nece-

sitând noi rezultate ale cercetării. Totuși, unde este posibil vom încerca clarificarea incertitudinilor lansate de nepublicarea rezultatelor săpăturilor.

Existența unui castru roman la Boroşneu Mare până în al șaptelea deceniu al secolului XX doar se presupunea. Deși s-au efectuat săpături încă de la începutul secolului al XX-lea, castrul se înscrie printre cei mai puțini cercetați, iar ca identificare pe teren, printre ultimii.

Castrul a fost presupus de Balázs ORBÁN pe teritoriul comunei. Inițial, în monografia Secuimii a încercat să-l localizeze lângă piața satului, pe înălțimea numită *Oltárkő*, ulterior însă, în completările lucrării sale, rămase mult timp în manuscris, pe o terasă de la marginea localității, numite *Kert mellett*, iar în vechime *Várdomja* ('Dealul Cetății').¹ Zidurile descoperite în prima locație s-au dovedit a fi zidurile unui cuptor de ars ceramică, după cum reiese din relatările lui István PAULOVICS.² Pe lângă descoperirea cuptorului, pe teritoriul cimitirului greco-catolic au fost descoperite opaițe de lut din morminte romane³, descoperiri ce l-au determinat pe PAULOVICS István să presupună existența unei așezări civile romane.⁴ Cealaltă locație nu a fost cercetată de PAULOVICS, necunoscând a doua presupunere a lui ORBÁN.

Primele săpături au fost efectuate cu caracter de a culege materiale romane, la începutul secolului XX, de către Wilhelm CSUTAK și Francisc LÁSZLÓ.⁵ Nici în urma acestor săpături, nici în urma celor efectuate de Zoltán SZÉKELY în 1943 și 1947 nu a fost identificat pe teren castrul, deoarece secțiunile nu au fost trasate pe locuri adecvate. Existența castrului a fost dovedită doar de săpăturile executate în 1973–1974⁶, săpături de amploare mai mare, executate în toamna anului 1973 și în anul 1974, care au vizat identificarea și localizarea pe teren a castrului roman și surprinderea elementelor de fortificare ale acestuia. Potrivit acestui scop au fost trasate secțiuni pe toate laturile castrului, iar colțurile de nord și de sud, respectiv un bastion al porții de pe latura sud-estică au fost dezvelite integral. Folosirea unei metodologii de săpătură, care la vremea aceea era obișnuită, dar care nu a

* *Acta (Siculica)* 2006/2, T3, Sf. Gheorghe, Sporturilor 8A, RO-520085

** Bodoc 225, RO-527035, iasztalos@yahoo.com

luat în considerare stratigrafia orizontală și verticală, au contribuit la nedescoperirea bastioanelor de colț, deși existența acestora pare verosimilă conform planului castrului.⁷

Cu toate neajunsurile metodologice, totuși aceste săpături au avut un beneficiu, în urma lor fiind identificat pe teren castrul, fiind precizate dimensiunile și forma lui.

Situat pe terasa joasă a Râului Negru⁸, la capătul nord-vestic al comunei⁹, controla drumul ce traversa Carpații de Curbură, pe valea Buzăului¹⁰ (mai precis prin zona Întorsurii Buzăului). Castrul are un plan rectangular, cu colțurile rotunjite, orientate spre punctele cardinale¹¹.

Faza de lemn și pământ a castrului nu a fost surprinsă, autorul cercetărilor lansând ideea construirii direct în piatră a castrului¹². Neavând datele necesare pentru stabilirea existenței sau ne existenței fazei de pământ și lemn, trebuie să așteptăm rezultatele unor săpături, care eventual vor fi executate aici.

În faza de piatră a castrului zidul de incintă avea grosimea de 1,35 m¹³ construit în tehnica *opus incertum*¹⁴. Dimensiunile castrului diferă în bibliografia de specialitate. Zoltán SZÉKELY, autorul cercetărilor din 1973–1974, relatează despre un castru cu lungimea de 90 de m și lățimea de 70 m¹⁵, iar la Nicolae GUDEA apare un castru de dimensiunile laturilor aproape duble, cu lungimea de 198 m și lățimea de 130 m¹⁶. Pe latura sud-estică au fost descoperite resturile unei porți flancate de două turnuri cu fronton ieșind în afara liniei de incintă, cu dimensiunile laturilor de 10,00, respectiv 11,00 m¹⁷. În cazul corectitudinii acestor date despre turnurile de poartă, trebuie să admitem versiunea dată de Nicolae GUDEA. În caz că dimensiunile date de Zoltán SZÉKELY sunt cele corecte, această mărime a turnurilor de poartă pare eronată, fiind extrem de mare în raport cu dimensiunea castrului. Castrul a fost înconjurat de un șanț de apărare adânc de 1,50 m și lat de 7 m¹⁸. În interiorul castrului nu a fost descoperită nici o clădire, cercetările restrângându-se numai la identificarea elementelor de apărare.

Din castru se cunosc mai multe unități auxiliare prin cărămizile lor ștamplate:

A GALL, aparținând unității de cavalerie *ala I Claudia Gallorum Capitoniana*¹⁹, **COH I BRAC**, al cohortei *I Bracaraugustanorum*²⁰, cu garnizoana la Brețcu, **ALPALA[S]**, aparținând unității *ala I Asturum*, **COH III G**, al cohortei *III Gallorum*²¹. De asemenea, este cunoscută o altă unitate de cavalerie dintr-o inscripție în formă de *tabula ansata*, ridicată în cinstea împăratului Hadrianus de către *ala I Latobicorum*²². Această inscripție nu reprezintă o inscripție onorifică ridicată de această trupă în cinstea împăratului Hadrianus²³, așa cum a crezut Zoltán SZÉKELY, ci de fapt este piatra de fondare a castrului de piatră. Descoperirea acestei inscripții în zidul de incintă a castrului²⁴, întărește interpretarea dată de noi inscripției. Această interpretare a inscripției pare verosimilă și datorită faptului că numele împăratului este trecut în cazul nominativ, și nu în dativ, așa cum se obișnuise în cazul inscripțiilor onorifice.

Perioada de construire a acestui castru este datată de inscripția amintită mai sus, astfel castrul a fost construit în timpul împăratului Hadrianus, necunoscută fiind data exactă din cauza lipsei cifrei ce indică anul de domnie. Nici unitatea de cavalerie nu s-a dovedit a fi cea indicată de Zoltán SZÉKELY, ci *ala I Flavia Gaetulorum*²⁵.

În continuare vom trata mai pe larg unitățile, care probabil au constituit garnizoana castrului de la Boroșneu Mare, fiind surprinse în acest castru prin ștampelele regulate și inscripții.

Ala I Asturum, cunoscută și din castrul de la Hoghiz²⁶, înainte de a fi trimis la Dunărea de Jos a staționat în zona Rinului, așa cum reiese dintr-o inscripție funerară de la Châlons-sur-Saône, menționând pe un *Albanus Excingi F, eques ala Asturum, natione Ubicus, Stip(endiorum) XII, an(norum) XXXV*²⁷, și o altă inscripție de la Köln, cu dedicația: *Matronis sacrum, Victor, eques alae I Astur(um), militat in Mysia, v.s.l.m.*²⁸

Unitatea a făcut parte din armata Moesiei probabil încă din timpul împăratului Vespasianus. În această provincie este atestată de două inscripții funerare, una de la Tomis: *Ti. Claudius Arrenti f. Quir. Saturninus, dupli(car-*

ius), *vet(eranus) alae Astur(um)*²⁹, iar cealaltă de la Novae: *Tib(erio) Basso Dec(imo), veterano alae prim(a)e Asturum, mil(itavit) an(nos) XXV vixit an(nos) LXXX*³⁰.

Prima diplomă militară care o atestă, diploma de la Plovdiv din 14 aug 99³¹, a unui *gregalis* pe nume *Meticus Solae f. Bessus*³² (cu numele în dativ) datează tot din timpul staționării în Moesia. În timpul lăsării la vatră a acestui soldat prefectul alei se numea *T. Iulius Agricolae*³³. Unitatea a participat la războaiele dacice, prefectul *P. Prifernius Paetus Memmius Apollinaris* fiind decorat de către împăratul Traianus³⁴. Prin diplomele militare din anii 130, 140 și 146 unitatea este atestată ca făcând parte din armata Daciei Inferior, atestare întărită și de ștampilele tegulare de la Hoghiz (**ALAS, AIA**) și de la Boroșneu Mare (**ALPA**)³⁵. Din această perioadă a staționării în sud-estul Transilvaniei datează și comanda lui *C. Nonius Caepianus*, care a cumulat ca *praepositus* și comanda unei *numerus equitum Illyricorum*³⁶. La alți comandanți ai acestei unități se referă o inscripție de la Ephesus, alta de la Germisara, comandanții fiind însă anonimi, o inscripție de la Rareș (jud. Harghita) atestă un *decurio*, pe nume *Aur(elius) Sev(erus)*³⁷. O altă inscripție de la Serdica menționează un *veteranus ex ala prima Asturum(sic) natione Bessus*, numit *M. Aurelius Teres*, având serviciul militar în jurul anului 200³⁸.

Într-o perioadă scurtă de timp, alături de *ala I Asturum* în castrul de la Boroșneu Mare a staționat și *ala I Flavia Gaetulorum*, atestată prin ștampila tegulară comună a celor două unități: **ALFALAS**. Unitatea a făcut parte din armata Moesiei Inferioare, fiind atestată de diplomele din 15 iunie 92, de la Cataloi (jud. Tulcea)⁴⁰, 14 august 99 de la Plovdiv⁴¹ 110/113, 117, 125, 127, 145, 146⁴², și o mică *tabula honestae missionis* din 215, pentru un *eques* al acestei trupe⁴³. La Carsium a fost surprinsă prin ștampilele **AL FL**. Temporar a fost dislocată în Pannonia Inferior, unde apare în diploma din 1 septembrie 11⁴⁴. Dintre comandanții alei sunt cunoscuți trei, din inscripții grecești din timpul lui Domitian, Marcus Aurelius și Severus Alexander: *M. Iulius,*

*Sanctus Maximinus, T. Antonius Cl. Alfenus Arignotus și P Aelius Hammonius*⁴⁵, iar într-o inscripție de la Oescus sunt menționați câteva veterani ai acestei unități⁴⁶.

Tot în castrul de la Boroșneu Mare este cantonată și *ala I Claudia Gallorum Capitoniana*, unitate care și-a luat numele de la un comandant al ei, menționat de o inscripție de la Chieti: *C. Herennius T. f(ilius) Capito, trib(unus) milit(um) III, praef(ectus) alae, praef(ectus) veteranorum, proc(urator) Iuliae Augustae, proc(urator) Ti. Caesaris Aug(usti), proc(urator) C Caesaris Aug(usti) Germanici*⁴⁷. Unitatea de cavalerie menționată a făcut parte din armata Moesiei Inferioare, așa cum reiese din diplomele din 97⁴⁸ și din 13 mai 105 de la Budapesta⁴⁹. Din perioada staționării în provincia sud-dunăreană datează inscripția funerară de la Augusta: *Iulius Saturio Iuli I(ibertus) domo Haed(uus) miss(icius) ala Capit(oniana)*⁵⁰ și alta de la Lescoveț: *Primus [Iuli I(ibertus)] Asalus d[up(licarius) ala] Cap(itoniana)*⁵¹. Probabil, unitatea a participat la războaiele dacice, fiind cantonată la Boroșneu Mare, rămânând pe teritoriile nord-dunărene cucerite în urma acestui război. Din această perioadă par să dateze ștampilele **ACL** din castrul de la Slăveni⁵². În Dacia Inferioară este atestată de diplomele din 130⁵³, 140⁵⁴, 146⁵⁵. Din această perioadă a staționării în Dacia Inferioară datează comanda lui *P. Cutius Aburianus, praef(ectus) eq(uitum) alae I Cl(audiae) Gallor(um)*, menționată într-o inscripție de la Roma⁵⁶. Ștampilele tegulare descoperite la Reci **AL GAL** și la Boroșneu Mare **ALA GAL**⁵⁷ sunt de asemenea mărturiile staționării unității în provincia Dacia Inferioară. Se presupune că în timpul lui Septimius Severus această unitate a fost trimisă în *Mauretania Caesariensis*, unde este cunoscut un *Helvius Crescens, dec(urio) al(ae) I Cl(audiae) Kapit(oni)anae*⁵⁸.

Mărturie a recrutării locale este inscripția de la Roma, care relatează că *Aurelius Antonius, curat(or) eq(uitum) sing(ularium) d(omini) n(ostr)i, nat(ione) Dac(us), a fost allectus ex ala Gallorum*⁵⁹, adică transferată din *ala Gallorum* în garda imperială de călăreți.

Interpretarea incorectă a inscripțiilor și a stampilelor tegulare a mai „creat” două unități de cavalerie, o *ala Palmyrenorum*⁶⁰, din interpretarea eronată a ștampilei **ALFALAS**, citită **APALM**, și o *ala Latobicorum*⁶¹, însă aceste trupe s-au dovedit a fi, cum am arătat și mai sus, *ala I Flavia Gaetulorum*.

Cohors I Bracaraugustanorum, unitatea care a staționat în castrul de la Brețcu, a fost recrutată în *Hispania*, probabil în timpul lui Augustus, staționând la început în Dalmația sub comanda lui *Ti. Claudius Claudianus*⁶². Diplomele militare din 12 iunie 92⁶³ și 14 august 99⁶⁴ și ante 113⁶⁵ o atestă în Moesia Inferioară. *Cohors I Bracarum* menționată de diploma din 2 aprilie 134 nu este identică cu această unitate, ea apare încă în două diplome (125 și 127)⁶⁶. În diplomele Daciei Inferioare (130, 140, 146)⁶⁷ *cohors I Bracaraugustanorum* este menționată ca făcând parte din armata acestei provincii. În acest moment cunoaștem un singur comandant al acestei unități, din timpul lui Marcus Aurelius, *P. Aelius Marcianus*, care pe lângă titlul de *praefectus cohortis I Augusta Bracarum* deține și titlul de *praepositus* al unității *numerus Illyricorum* staționată la Hoghiz.⁶⁸ Unitatea a fost atestată prin ștampilele tegulare **COH I BRAC** și în castrul de la Boroșneu Mare.

Cohors III Gallorum, înainte de a fi adusă de împăratul Vespasianus în Moesia, a staționat în Germania⁶⁹. În Moesia este atestată de diplomele militare din 75, 78, 82⁷⁰, iar după divizarea provinciei, de diplomele militare ale Moesiei Inferioare (92, 99, 105, 112).⁷¹ Din timpul staționării în Moesia Inferioară se cunoaște un comandant al acestei unități: *P. Valerius Sabinus*.⁷² O ștampilă a unității: **COH III G** s-a descoperit la Ionești Govorei, probabil din timpul războaielor dacice, unitatea rămânând în contingentul moesic stabilit la nord de Dunăre, pe Olt.⁷³ Un comandant al unității din timpul lui Marcus Aurelius este *Sex. Iulius Possessor*, care pe lângă titlul de prefect al cohorții a deținut și titlul de *praepositus*, comandând și alte două unități din apropiere: *ala I Hispanorum* de la Slăveni și

numerus Surorum sagittariorum de la Romula, îndeplinind totodată și sarcina de *curator civitatis Romulensium Malvensium*.⁷⁴ Mai târziu, unitatea a fost transferată în sud-estul Transilvaniei, fiind identificată prin ștampilele tegulare la Hoghiz și Boroșneu Mare. Data sosirii în teritoriile intracarpătice nu ne este cunoscută, dar sub dominația comună a lui Marcus Aurelius și Commodus deja se află la Hoghiz.⁷⁵ Tot din această localitate a fost atestat epigrafic și un prefect al acestei cohorțe: *Honoratus*.⁷⁶

Analizând datele de mai sus, putem concluce, că unitățile care au avut garnizoana la Boroșneu Mare, au fost *ala I Asturum*, *ala Flavia Gaetulorum*, *ala I Claudia Gallorum Kapitoniana* și, probabil, *cohors III Gallorum*. Nesiguranta, în ceea ce privește apartenența sau nu a cohorții *III Gallorum* la garnizoana castrului se datorează datelor puține, de care dispunem la momentul actual privind castrul de la Boroșneu Mare, de fapt datorită cercetărilor sumare, care au vizat acest castru. Atestarea altor trupe, decât cele trei menționate mai sus, cum ar fi *cohors I Bracaraugustanorum*, se datorează probabil vecinătății acestui castru de castrul în care și-a avut garnizoana, adică castrul de la Brețcu.

Pe baza materialului epigrafic, inscripția mai sus menționată, Zoltán SZÉKELY a plasat construirea castrului în timpul împăratului Traianus⁷⁷. Această datare a ridicării castrului sub dominația lui Traianus poate fi admisă doar în caz că următoarele săpături din acest castru vor demonstra existența unei faze de pământ și lemn. După cum am menționat mai sus, această inscripție ridicată de *ala I Flavia Gaetulorum* constituie foarte probabil actul de fondare a castrului de piatră.

Părăsirea castrului de către garnizoana lui s-a întâmplat în timpul lui Gallienus⁷⁸, părerea lui Zoltán SZÉKELY, însă, dacă luăm în considerare faptul că ultimele monede aparțin lui Filip I, trebuie să revizuiți și această datare. Privind evenimentele tulbure din timpul acestui împărat, putem admite că inexistența emisiunilor monetare după Filip I se datorează dislocării unității din acest castru și trimiterea lui undeva în zonele de tulburare, deoarece în zonele îndepăr-

tate de marile orașe principale vehiculatoare a monedei a fost armata, această lipsă a monedei după Filip I se poate datora trimeriei în misiune a unității din castrul de la Boroșneu, misiune, din care nu s-a mai întors. Cunoscut fiind faptul că Gallienus a constituit o armată mobilă de cavalerie din unități de cavalerie de pe Rin și Dunăre⁷⁹, este posibil ca garnizoana castrului de la Boroșneu Mare să fi fost și ea inclusă în această armată mobilă, însă în lipsa oricărei dovezi acest lucru rămâne doar o presupunere.

Bibliografie

1. BAKÓ Géza (1975): **Numerrus Illyricorum la Hoghiz**, SCIVA 26, 144–145.
2. CIL VI, 3517
3. CIL XVI, 20.
4. CIL XVI, 44.
5. CIL XVI, 45.
6. CIL XVI, 61.
7. CIL XVI, 58.
8. GUDEA, Nicolae (1997): **Der dakische Limes; Materialien zu seine Geschichte**, Sonderdruck aus *Jahrbuch des Römisch- Germanischen Zentralmuseums*, Mainz, 44.
9. ORBÁN Balázs (1869): **A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népmesze szempontból**, III, Pest.
10. ORBÁN Balázs (2002): **Kiegészítések a Székelyföld leírásához**, I, **Háromszék**, Charta Kft., Sepsiszentgyörgy.
11. PAULOVICS István (1944): **Dácia keleti határvonala és az úgynevezett dák ezüstkincsek kérdése**, Cluj-Napoca.
12. PETOLESCU, Constantin C. (1994): **Unitățile auxiliare din Dacia Romana (II)**, SCIVA 45.
13. PETOLESCU, Constantin C. (2000): **Auxilia Daciae**.
14. RUSSU, I. I. (1973): **Auxilia Provinciae Daciae**, SCIV 23.
15. SOUTHERN, Pat; DIXON, Karen R. (1996): **The late roman Army**.
16. SZÉKELY, Zoltán (1970): **Date referitoare la cucerirea sud-estului Transilvaniei de către romani și persistența elementului dacic**, *Cumidava*, IV, 1970.
17. SZÉKELY, Zoltán (1975): **Noi descoperiri din epoca romană din sud-estul Transilvaniei**, SCIVA XXVI.
18. SZÉKELY, Zoltán (1996): **Sud-estul Transilvaniei sub stăpânirea romană**, *Angustia*, I.
19. *** (1998): **Repertoriul arheologic al județului Covasna** (red. Valeriu CAVRUC). Monografii arheologice I, Sf. Gheorghe.

Note

1. ORBÁN, 1869, p. 163; ORBÁN, 2002, p. 167.
2. PAULOVICS, 1944, p. 73.
3. Ibidem, p. 73.
4. Ibidem, p. 73.
5. GUDEA, 1997, p. 64.
6. SZÉKELY, 1975, p. 341.
7. Rezultatele săpăturilor nefind publicate, vezi planimetria castrului din **Repertoriul arheologic al județului Covasna**, 1998.
8. GUDEA, 1997, p. 64.
9. SZÉKELY, 1975, p. 341.
10. GUDEA, 1997, p. 64.
11. Ibidem, p. 64.
12. SZÉKELY, 1970, p. 50.
13. SZÉKELY, 1975, p. 341.
14. GUDEA, 1997, p. 64.
15. SZÉKELY, 1975, p. 342.
16. GUDEA, 1997, p. 64.
17. Ibidem, p. 64.
18. Ibidem, p. 64.
19. SZÉKELY, 1970, p. 50.
20. SZÉKELY, 1975, p. 342.
21. Ibidem, p. 342.
22. Ibidem, p. 345.
23. Ibidem, p. 345.
24. SZÉKELY, 1978.
25. PETOLESCU, 2002, p. 68.
26. RUSSU, 1973, p. 65.
27. PETOLESCU, 2002, p. 62.
28. Ibidem, p. 62.
29. Ibidem, p. 62.
30. Ibidem, p. 62.
31. CIL, XVI, 45.
32. PETOLESCU, 2002, p. 62–63.
33. Ibidem, p. 63.
34. Ibidem, p. 63.
35. RUSSU, 1973, p. 65.
36. BAKÓ, 1975, p. 144–145.
37. PETOLESCU, 2002, p. 63.
38. Ibidem, p. 63.
39. Ibidem, p. 68, nota 1.
40. Ibidem, p. 67, nota 9.
41. CIL, XVI, 45.
42. PETOLESCU, 2002, p. 67, nota 9.
43. Ibidem, p. 67, nota 9.
44. CIL, XVI, 61.
45. PETOLESCU, 2002, p. 67, nota 9.
46. Ibidem, p. 68, nota 9/p. 67.
47. Ibidem, p. 69.
48. Ibidem, p. 69.

49. SZÉKELY, 1970, p. 50.
 50. PETOLESCU, 2002, p. 69.
 51. Ibidem, p. 69.
 52. Ibidem, p. 69.
 53. Ibidem, p. 69.
 54. SZÉKELY, 1970, p. 50.
 55. CIL, VI, 3517.
 56. PETOLESCU, 2002, p. 69.
 57. SZÉKELY, 1975, p. 343–344.
 58. PETOLESCU, 2002, p. 70.
 59. Ibidem, p. 70.
 60. SZÉKELY, 1975, p. 343–344.
 61. Ibidem, p. 345–346.
 62. Ibidem, p. 85.
 63. Ibidem, p. 92.
 64. CIL, XVI, 44.
 65. CIL, XVI, 58.
 66. PETOLESCU, 2002, p. 85–86.
 67. Ibidem, p. 86.
 68. PETOLESCU, 1994, p. 241
 69. CIL, XVI, 20.
 70. PETOLESCU, 1994, p. 257.
 71. PETOLESCU, 2002, p. 106.
 72. Ibidem, p. 106, nota 13.
 73. Ibidem, p. 106.
 74. PETOLESCU, 1994, p. 257.
 75. PETOLESCU, 2002, p. 107.
 76. Ibidem, p. 107.
 77. SZÉKELY, 1996, p. 90.
 78. Ibidem, p. 90.
 79. SOUTHERN–DIXON, 1996, p. 11.

**Délkelet-Erdély római
 határvédelmének aspektusai.
 A nagyborosnyói katonai
 tábor és helyőrsége
 (Kivonat)**

A tanulmány célja a délkelet-erdélyi római határvédelem kutatásának két évtizednyi szünet utáni újrakezdése. E célnak megfelelően a szerző az egyik legkevésbé kutatott katonai tábor, a nagyborosnyói castrum bemutatására vállalkozik. A castrum egyike a legkésőbb felfedezett és terepen azonosított castrumok egyikének, ugyanis a korábbi ásátások ellenére, amelyek a falu területén zajlottak, csupán a 20. század hetvenes éveinek elején sikerült terepen azonosí-

tani. Az 1973–74-ben végrehajtott nagyobb ásátások alkalmával sikerült lokalizálni a castrumot és adatokat szolgáltatni annak védműveiről. Mivel azonban az ásátás eredményei közöletlenül maradtak, a tábor méreteiről az információk nem egyeznek. Az ásátó által, egy teljesen más jellegű publikációban mellesleg említett négyszögletű, lekerekített sarkú castrum 90 m hosszú, illetve 70 m széles. A későbbiekben azonban egy másik szerzőnél a 190 m hosszúság és a 138 m szélesség szerepelnek. Így a castrum valós méreteinek tisztázására újabb ásátásokig még várni kell. A castrum építéséről csupán annyit tudunk, hogy valamikor Hadrianus császár idején történhetett, ugyanis a tábor falából előkerült a kőbeépítés dokumentuma, azonban nem kizárt egy korábbi föld és fa fázis létezése sem, amely Traianus császár idejére keltené a castrum építését. A táborból több segédcsoport bélyegestéglája ismeretes, melyek közül a castrum helyőrségét az *ala I Asturum*, *ala I Flavia Gaetulorum*, *ala I Claudia Gallorum Capitoniana*, illetve valószínűleg a *Cohors III Gallorum* képezte, míg a *Cohors I Bracaraugustanorum* bélyegei a szomszédos berecki castrumból kerültek ide. A tábort valamikor Gallienus császár idejében hagyta el a helyőrsége, azonban a jövőbeni ásátások erről a dátumról is szolgálhatnak újabb adatokat.

**The Roman Castrum of
 Boroşneu Mare (Nagyborosnyó),
 Covasna County and its Garrison
 (Abstract)**

The paper comes back to the problem of Roman limes from the South-East of Transylvania, presenting the less researched Roman Castrum of Boroşneu Mare. The significant excavations of 1974–75 have not been published. The Castrum may have been built during the reign of Emperor Hadrianus, but a previous construction phase (earth and wood) from Traianus' time cannot be excluded. It was presumably left during Gallienus' reign. The following military formations are known: *ala I Asturum*, *ala I Flavia Gaetulorum*, *ala I Claudia Gallorum Capitoniana*, and probably *Cohors III Gallorum*.

